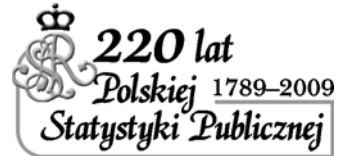

GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY
Departament Badań Demograficznych

Notatka informacyjna

WYNIKI BADAŃ GUS

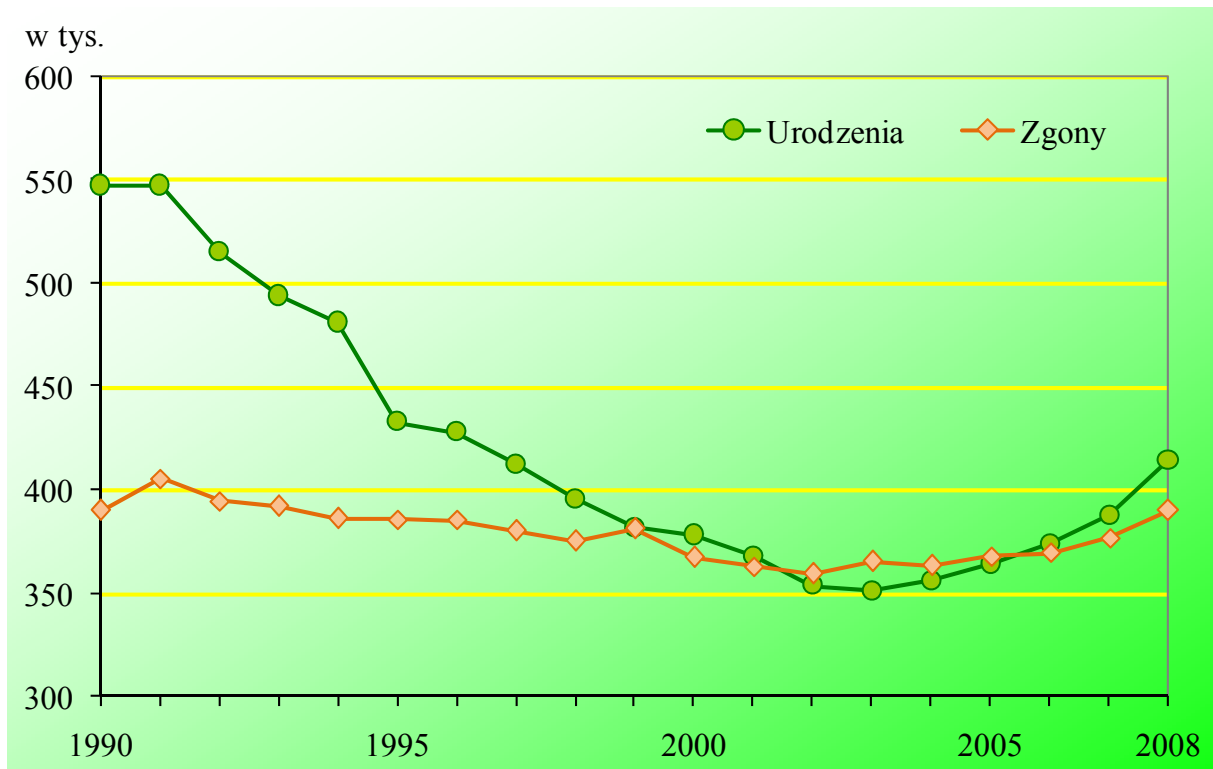
**Podstawowe informacje
o rozwoju demograficznym Polski do 2008 roku**

Stan ludności i dynamika przyrostu

Miniony - 2008 rok - był pierwszym od 11 lat, w którym odnotowano dodatni przyrost rzeczywisty ludności. Według wstępnych szacunków, w końcu 2008 r., **ludność Polski liczyła ok. 38135 tys. osób**, tj. o prawie 20 tys. więcej niż przed rokiem.

W latach 1997-2007 rejestrowano ubytek liczby ludności Polski, która zmniejszyła się wówczas o ponad 175 tys. osób. Bezpośrednią przyczyną był notowany w latach 1984-2003 spadek liczby urodzeń przy prawie nieistotnych zmianach w liczbie zgonów oraz ujemnym (w całym okresie powojennym) saldem migracji zagranicznych definitywnych (na pobyt stały).

Wykres 1. Ruch naturalny ludności w latach 1990-2008

W 2008 r. **tempo przyrostu ludności było dodatnie i wyniosło 0,05%**; w 2007 r. - minus 0,03%, a największy ubytek ludności odnotowano w 2006 r. – liczba ludności zmniejszyła się w ciągu roku o 32 tys. (tempo ubytku wyniosło minus 0,08%). W latach 90-tych ubiegłego stulecia średnioroczna stopa przyrostu ludności kształtowała się na poziomie ok. +0,09%, ale już w drugiej połowie tych lat dynamika przyrostu była zerowa lub ujemna. (patrz Tabela 6. „Podstawowe dane demograficzne dla lat 1990-2008”).

Dzięki pozytywnym zmianom w poziomie urodzeń - w 2008 r. - **przyrost naturalny był dodatni i wyniósł ponad 35 tys.**; przeciętnie - na każde 10 tys. ludności - przybyło 9 osób (w 2007 roku - 3 osoby, a na początku lat 90-tych ubiegłego stulecia – ponad 40 osób). **Dodatni przyrost naturalny odnotowujemy trzeci z kolei rok**; cztery wcześniejsze lata charakteryzowały się ubytkiem naturalnym, największy był w 2003 r. - wynosił minus 14,1 tys. Współczynnik przyrostu naturalnego jest zdecydowanie wyższy na wsi.

Pod względem liczby ludności Polska znajduje się na 32 miejscu wśród krajów świata i na 6 w krajach Unii Europejskiej. W przypadku gęstości zaludnienia plasujemy się w grupie średnio zaludnionych państw europejskich. Na 1 km² powierzchni mieszkają 122 osoby; w miastach około 1091, na terenach wiejskich 51. Nadal maleje liczba i udział mieszkańców miast w ogólnej ludności kraju; obecnie ludność miejska stanowi niewiele ponad 61%, natomiast sukcesywnie rośnie liczba ludności zamieszkałej na obszarach wiejskich.

Tabela 1. Ludność według województw

Województwa	Ludność w tysiącach stan w dniu 31.12				Średnioroczne tempo przyrostu (ubytku) ludności w %			
	2000	2005	2007	2008*	2000	2005	2007	2008*
Polska	38254,0	38157,1	38115,6	38135,5	-0,02	-0,04	-0,03	+0,05
Dolnośląskie	2912,2	2888,2	2878,4	2877,3	-0,17	-0,17	-0,14	-0,04
Kujawsko-pomorskie	2067,8	2068,3	2066,1	2067,6	-0,05	-0,00	-0,01	+0,07
Lubelskie	2206,2	2179,6	2166,2	2163,0	-0,13	-0,25	-0,30	-0,15
Lubuskie	1008,5	1009,2	1008,5	1009,3	+0,05	+0,00	-0,00	+0,08
Łódzkie	2627,8	2577,5	2555,9	2550,7	-0,36	-0,40	-0,40	-0,20
Małopolskie	3222,4	3266,2	3279,0	3286,4	+0,35	+0,18	+0,24	+0,22
Mazowieckie	5115,0	5157,7	5188,5	5201,8	+0,05	+0,23	+0,32	+0,26
Opolskie	1070,6	1047,4	1037,1	1033,9	-0,34	-0,39	-0,47	-0,31
Podkarpackie	2101,4	2098,3	2097,3	2098,7	+0,12	+0,01	-0,01	+0,07
Podlaskie	1210,7	1199,7	1192,7	1191,8	-0,13	-0,23	-0,29	-0,07
Pomorskie	2172,3	2199,0	2210,9	2218,1	+0,28	+0,23	+0,33	+0,32
Śląskie	4768,7	4685,8	4654,1	4648,6	-0,37	-0,32	-0,32	-0,12
Świętokrzyskie	1302,7	1285,0	1275,6	1273,0	+0,01	-0,29	-0,34	-0,20
Warmińsko-mazurskie	1427,5	1428,6	1426,2	1426,7	+0,19	-0,01	-0,05	+0,03
Wielkopolskie	3345,3	3372,4	3386,9	3395,7	+0,17	+0,21	+0,25	+0,26
Zachodniopomorskie	1697,9	1694,2	1692,3	1692,9	+0,06	-0,04	-0,03	+0,04

* Dane wstępne

Ze wstępnych danych wynika, że w minionym roku liczba ludności zwiększyła się w 9 województwach (w 2007 r. – tylko w 4 województwach). Największy przyrost miał miejsce w woj. pomorskim, następnie - w mazowieckim i wielkopolskim oraz małopolskim, przy czym wzrost liczby ludności w tych województwach jest obserwowane od początku bieżącego stulecia. W pozostałych województwach odnotowano ubytek ludności, jednak tempo ubytku rzeczywistego jest wyraźnie słabsze w stosunku do notowanego w poprzednich latach. Województwa, w których liczba ludności maleje najszybciej to opolskie oraz łódzkie i śląskie.

Migracje zagraniczne ludności

Podstawowym składnikiem ubytku rzeczywistego powodującym zmniejszanie się liczby ludności Polski jest ujemne saldo migracji zagranicznych¹ definitywnych (na pobyt stały). Szacuje się, że w 2008 r. **ujemne saldo definitywnych migracji zagranicznych**² wyniosło ponad 15 tys. (w 2007 r. - minus 20,5 tys.). Najbardziej gwałtowny wzrost liczby emigracji na pobyt stały odnotowano w 2006 roku (z około 20-25 tys. w latach wcześniejszych do 47 tys.), saldo wyniosło wówczas minus 36 tys. Jednocześnie systematycznie wzrasta liczba imigrantów - z 7 tys. w 2003 r. do ok. 16 tys. w 2008 r. (dane wstępne).

Dodatkowo, dane wyszacowane w oparciu o różne źródła (statystyczne i pozastatystyczne) wskazują, że w końcu 2007 r. na emigracji czasowej (powyżej 3 miesięcy) poza granicami Polski przebywało ok. 2270 tys. mieszkańców naszego kraju³, w tym ponad 1925 tys. w Europie. Zdecydowana większość czasowych emigrantów⁴ z Polski przebywa w krajach członkowskich UE. Liczba emigrantów z Polski w UE wzrosła z ok. 750 tys. w końcu 2004 r. do ok. 1860 tys. w końcu 2007 r., czyli prawie 2,5-krotnie. Najwięcej osób przebywało w Wielkiej Brytanii, Niemczech i Irlandii. Pomimo kolejnego zwiększenia skali emigracji, wyraźnie zmniejsza się jej dynamika.

Jednocześnie zwiększa się liczba Polaków powracających z czasowej emigracji. Szacuje się, że w 2007 r. powróciło ponad 200 tys. emigrantów, zaś w I połowie 2008 r. ponad 90 tys. osób – w większości młodych. W konsekwencji może to oznaczać znaczące zmiany w procesach demograficzno-społecznych.

¹ Szacunek liczby i struktury ludności opracowywany metodą bilansową uwzględnia wyłącznie migracje na pobyt stały.

² Dane o migracjach dotyczące I-III kwartału 2008 r. pochodzą z rejestru ludności PESEL (MSWiA), dane dla IV kwartału zostały wstępnie oszacowane.

³ Szacunek uwzględnia także tych Polaków, którzy od dłuższego czasu przebywali poza granicami Polski, w tym w krajach UE, bez względu na ich status pobytu.

⁴ Osoby przebywające czasowo za granicą (bez względu na czas tego pobytu) są uwzględniane w opracowywanych przez GUS bilansach liczby i struktury mieszkańców Polski. Osoby, których czasowa nieobecność w Polsce wynosi co najmniej rok, powinny być zaliczone do rezydentów kraju przebywania.

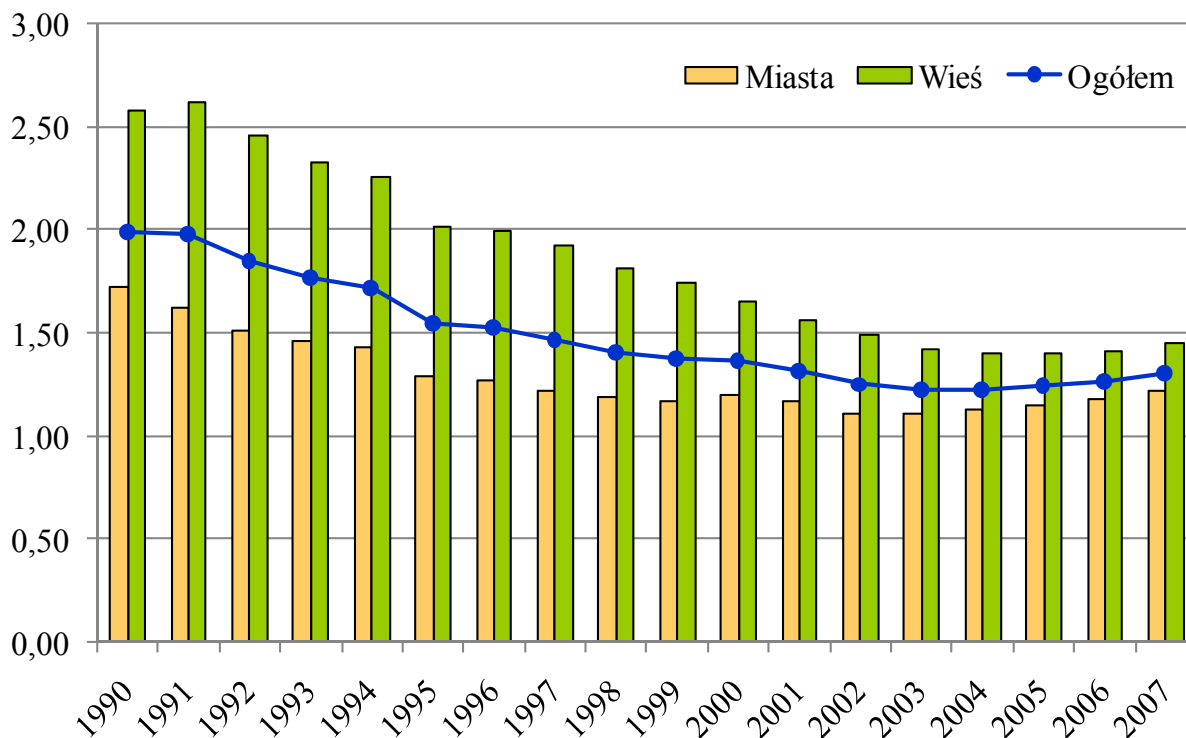
Urodzenia i dzietność kobiet

Według wstępnych danych w 2008 r. zarejestrowano ponad 414 tys. urodzeń żywych, co oznacza wzrost o ponad 26 tys. w stosunku do roku 2007, ale także jest to o 1/4 mniej niż w 1990 r. i ponad 40% mniej niż w 1983 r., który był szczytowym rokiem ostatniego wyżu demograficznego (prawie 724 tys. urodzeń). W 2008 r. współczynnik urodzeń wyniósł 10,9‰ (o 0,7 pkt więcej niż w roku poprzednim, ale o ponad 3 pkt mniej niż w 1990 r. i prawie 9 pkt mniej niż w 1983 r.).

W latach 1984-2003 odnotowywano systematyczny spadek liczby urodzeń - do 351 tys. w roku 2003, który był najbardziej niekorzystnym dla rozwoju demograficznego kraju; rok 2008 był piątym z kolei, w którym odnotowano większą ich liczbę. Zwiększenie natężenia urodzeń ma miejsce zarówno wśród rodzin zamieszkałych w miastach, jak i na wsi – z niewielką przewagą dla ludności miejskiej, ale współczynnik urodzeń na wsi jest w dalszym ciągu wyższy. W 2007 r. współczynnik urodzeń na wsi wynosił 10,9‰, w mieście 9,7‰ (w 2006 r. – odpowiednio 10,5‰ i 9,3‰).

Pomimo rosnącej liczby urodzeń - w dalszym ciągu poziom reprodukcji nie gwarantuje prostej zastępowalności pokoleń, nadal **utrzymuje się obserwowany od 1989 r. okres depresji urodzeniowej**. W 2007 r. współczynnik dzietności wynosił 1,31, co oznacza wzrost (o 0,09 pkt) w stosunku do odnotowanego w 2003 r., w którym wskaźnik ten był najniższy od ponad 50 lat.

Wykres 2. Współczynniki dzietności w latach 1990-2007

Najbardziej korzystną sytuację demograficzną określa współczynnik kształtujący się na poziomie 2,1-2,15, tj. gdy w danym roku na jedną kobietę w wieku 15-49 lat przypada średnio 2 dzieci. Należy zaznaczyć, że kobiety urodzone w latach ostatniego wyżu demograficznego (roczniki

1979-1983, a także 1984-1988) znajdują się obecnie w wieku intensywnej, najwyższej płodności – stąd rosnąca liczba urodzeń.

Wynikiem przeobrażeń demograficznych rozpoczętych w latach 90-tych jest między innymi przesunięcie najwyższej płodności kobiet z grupy wieku 20-24 lata do grupy 25-29 lat, a także znaczący wzrost płodności w grupie wieku 30-34 lata, który w znacznej mierze jest skutkiem realizacji urodzeń wcześniej „odłożonych”. Jest to **efekt wyboru, jakiego dokonują ludzie młodzi decydując się najpierw na osiągnięcie określonego poziomu wykształcenia oraz stabilizacji ekonomicznej, a dopiero potem na założenie rodziny oraz jej powiększanie**. Konsekwencją zmiany zachowań prorodzinnych jest podwyższenie zarówno średniego wieku rodzenia dziecka, który w 2007 r. wynosił 27,9 roku (wobec ok. 26 lat w połowie lat 90-tych), jak i średniego wieku urodzenia pierwszego dziecka – 25,8 w 2007 r. (ok. 23 lata w latach 90-tych). Zmieniła się także struktura poziomu wykształcenia matek – w stosunku do początku lat 90-tych ponad pięciokrotnie wzrósł odsetek matek z wykształceniem wyższym (z 6% do ok. 32%), natomiast istotnie zmniejszył się odsetek kobiet z wykształceniem podstawowym i bez wykształcenia (z 18% do ok. 7%).

Na dzietność kobiet w istotnym stopniu wpływa liczba zawieranych związków małżeńskich. Zdecydowana większość dzieci rodzi się w rodzinach tworzonych przez prawnie zawarte związki małżeńskie (w 2007 r. - ponad 80%), przy czym prawie połowa dzieci rodzi się w okresie pierwszych trzech lat trwania małżeństwa rodziców. Jednocześnie od kilkunastu lat systematycznie **rośnie odsetek urodzeń pozamałżeńskich**. Na początku lat 90-tych ze związków pozamałżeńskich rodziło się ok. 6-7% dzieci, zaś w ostatnich latach 17-20%. Odsetek ten jest zdecydowanie wyższy w miastach - w 2007 r. wynosił ponad 22%, na wsi – ponad 15%.

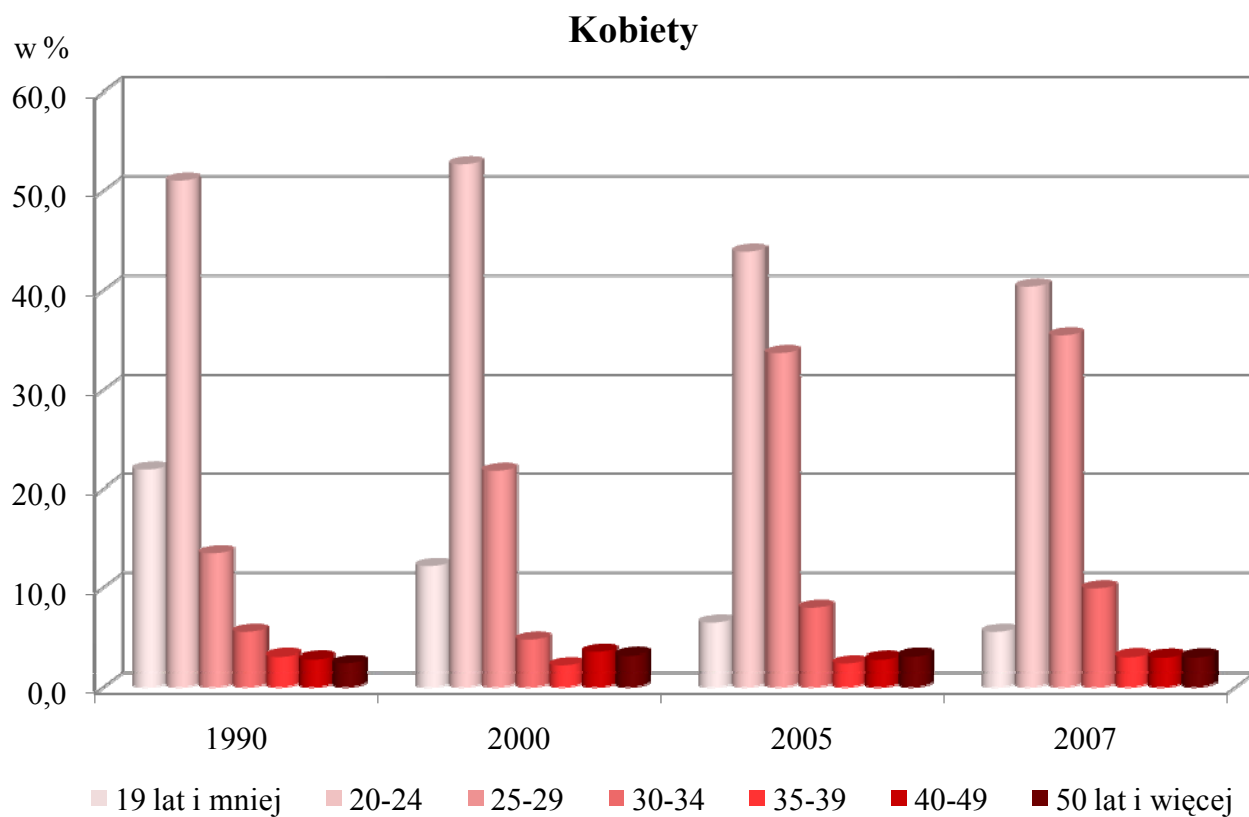
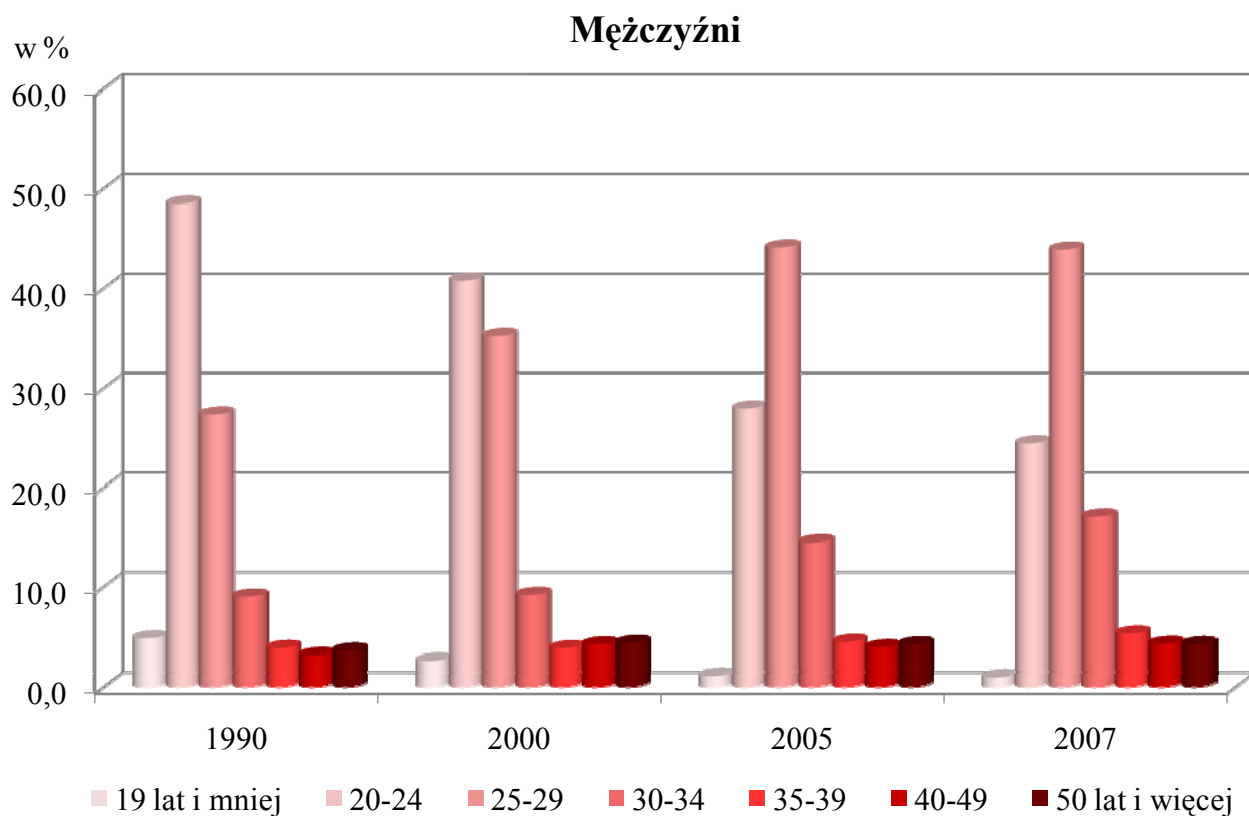
Rosnący współczynnik dzietności pozamałżeńskiej może oznaczać, że zwiększa się liczba rodzin tworzonych przez związki partnerskie lub wzrasta liczba matek samotnie wychowujących dzieci - tworzących rodziny niepełne.

Małżeństwa

Szacuje się, że **w 2008 r. powstało 257 tys. nowych związków małżeńskich** - o ponad 8 tys. więcej niż rok wcześniej. Współczynnik małżeństw (liczony na 1000 ludności) wzrósł o 0,2 pkt. do poziomu 6,7‰. Począwszy od 2003 r. obserwuje się wzrost liczby nowozawartych małżeństw - co pozwala przewidywać utrzymanie pozytywnego trendu, jakim jest zwiększanie się liczby urodzeń. Częstość zawierania małżeństw w miastach i na wsi jest podobna.

Niezmiennie **wśród nowozawartych związków ok. 85% stanowią małżeństwa pierwsze**, tj. panien z kawalerami. Małżeństwa wyznaniowe, tj. zawarte w kościołach i jednocześnie zarejestrowane w urzędach stanu cywilnego, stanowią około 70% zawieranych prawnie związków.

Wykres 3. Nowożeńcy według wieku w latach 1990-2007

Na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat zdecydowanie zwiększył się wiek nowożeńców. Na początku lat 90-tych ponad połowa mężczyzn zawierających małżeństwo była w wieku poniżej 25 lat, w 2007 roku – już tylko 1/4; wśród kobiet udział ten zmniejszył się z 73% do 46%. Najczęściej

mężczyźni zenią się „przed trzydziestką”; w 2007 r. ich **średni wiek** (mediana) **zawierania małżeństwa wynosił 27,5**, tj. o 2 lata więcej niż na początku lat 90.

Panny młode też są starsze, w 2007 roku miały - średnio - **25,4 lat**, wobec niepełna 23 lat na początku lat 90-tych. Nastąpiło przesunięcie grupy wiekowej najczęstszego zawierania małżeństwa na 25-29 lat, jej udział wynosi obecnie 44% (w 1990 r. – niespełna 14%). Nowożeńcy w miastach są o ok. 1,5 roku starsi od mieszkających na wsi.

Zmieniła się także struktura wykształcenia nowożeńców – w 2007 r. kobiety legitymowały się najczęściej wykształceniem średnim - 43% (podobnie w 1990 r.) lub wyższym - 34% (w 1990 r. – udział ten wynosił tylko 4%), zasadnicze zawodowe stanowiło 13% (w 1990 r. – 35%). Wśród mężczyzn - w przypadku wykształcenia średniego – podobnie jak wśród kobiet - 40% (w 1990 r. – 28%), z wykształceniem wyższym mniej - 25% (5% na początku lat 90-tych) oraz dwukrotnie większy niż u kobiet udział zasadniczego zawodowego - 26% (51% w 1990 r.). Przedstawione zmiany stanowią kolejny przykład przeobrażeń zachodzących w zachowaniach ludzi młodych, którzy najpierw inwestują w siebie – w edukację, pracę a potem w rodzinę. Szacuje się, że w końcu 2007 roku w Polsce istniało 8931 tys. małżeństw.

Rozwody i separacje

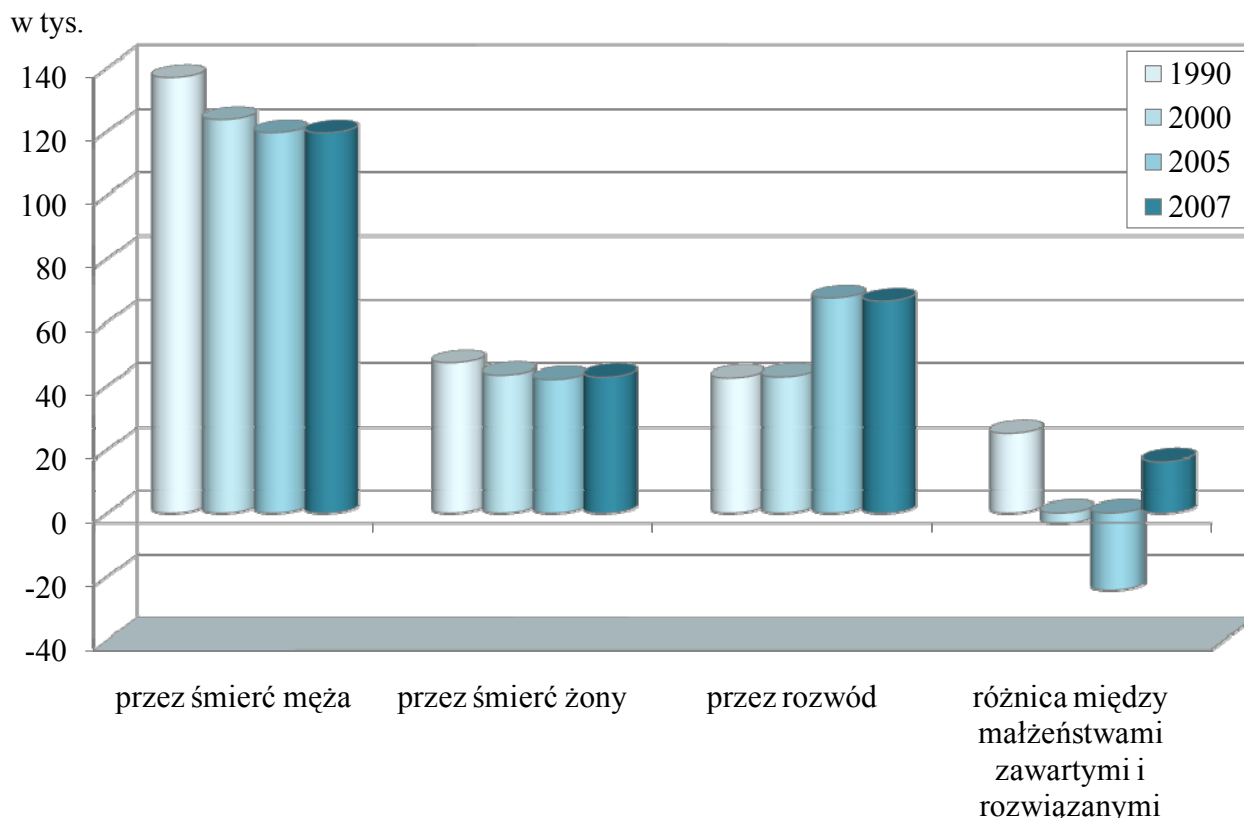
Ze wstępnych danych wynika, że w 2008 r. liczba rozwodów pozostała na poziomie sprzed roku, **rozwiodło się ok. 66 tys. par małżeńskich**, współczynnik także pozostał bez zmian i wyniósł 1,7‰.

Liczba rozwodów zwiększała się systematycznie od kilkunastu lat; w latach 2004-2006 odnotowano jej gwałtowny wzrost do 72 tys. w 2006 r. (w latach 1995-2002 orzekano ok. 40-45 tys. rozwodów rocznie). W 2007 r. na 1000 istniejących małżeństw prawie 8 zostało rozwiązanych na drodze sądowej, podczas gdy na początku lat 90-tych niespełna 5. W miastach intensywność rozwodów jest prawie trzykrotnie wyższa niż na wsi.

Rozwiedzeni małżonkowie przeżywają ze sobą - średnio - ok. 14 lat (staż małżeński nieznacznie się wydłuża). W 2007 r. średni wiek mężczyzn w momencie rozwodu to ok. 40 lat i legitymowali się wykształceniem zasadniczym zawodowym - 41% lub średnim - 30%, wyższe stanowiło 15%; kobiety były o ok. 3 lata młodsze i najczęściej posiadały wykształcenie średnie - 40% oraz zasadnicze zawodowe - 25% i wyższe - 21%.

W ponad 2/3 przypadków powództwo o rozwód wnosi kobieta. Natomiast orzeczenie rozwodu z winy żony następuje w niewiele ponad 3% przypadków, ale przeważnie **sąd nie orzeka winy (ponad 70% rozwodów)**. Najczęściej jako przyczynę rozwodu małżonkowie deklarują niezgodność charakterów (1/3 wszystkich rozwodów), kolejne przyczyny to zdrada lub trwałe związki uczuciowe z inną osobą (1/4 rozwodów) oraz alkoholizm (22%).

Wykres 4. Rozpad małżeństw w latach 1990-2007

Wśród rozwiedzionych w 2007 r. małżeństw ok. 61% wychowywało ponad 59 tys. nieletnich dzieci (będących w wieku do 18 lat). Najczęściej (57% przypadków) sąd przyznaje opiekę nad dziećmi wyłącznie matce, wyłącznie ojcu jedynie w niespełna 4% przypadków, a 37% rozwiedzionych małżeństw wychowuje dzieci wspólnie.

Procedura prawnego orzekania o separacji została wprowadzona w Polsce w końcu 1999 roku. Liczba orzekanych sądowo separacji wzrastała bardzo szybko (od ok. 1,3 tys. w 2000 r. do 11,6 tys. w 2005 r.). **Od w 2006 r. następuje spadek liczby separacji** – szacuje się, że **w 2008 r. orzeczono ich niespełna 4 tys.**

Umieralność

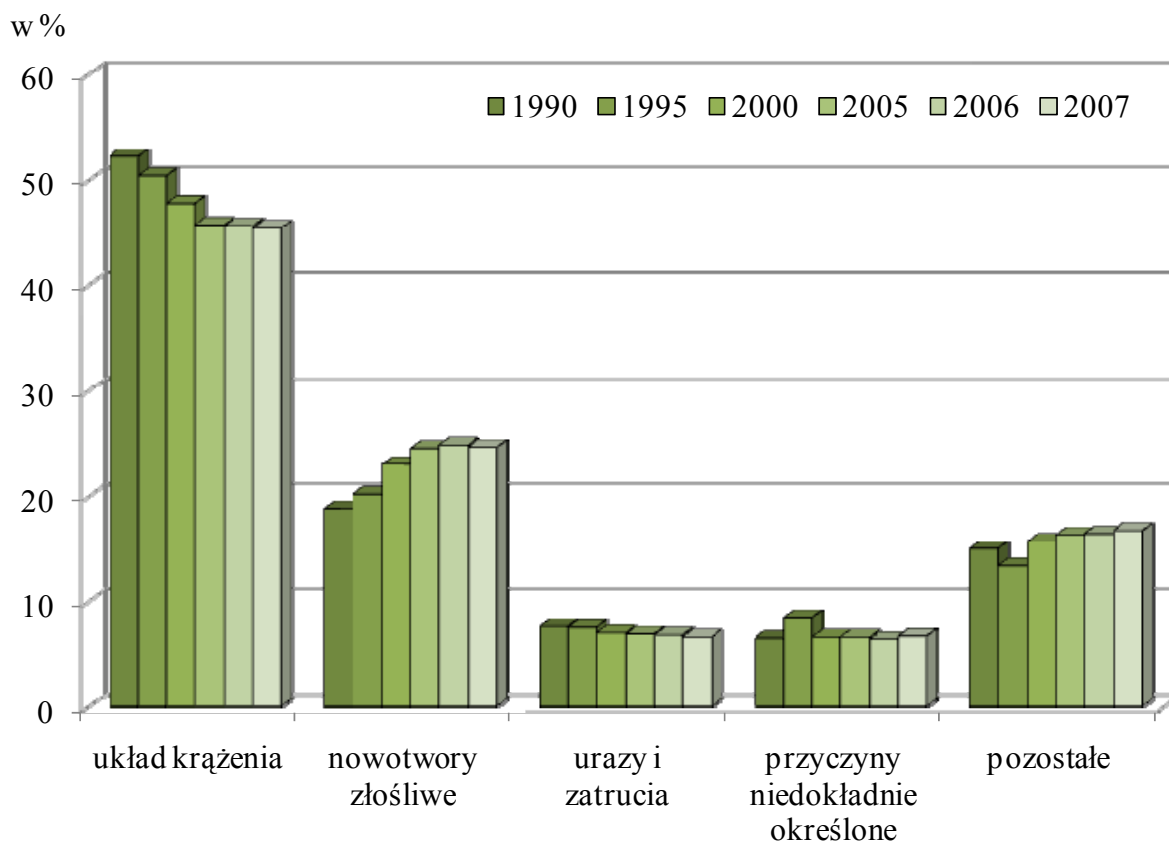
Wstępne dane wskazują, że **w 2008 r. zmarło ponad 379 tys. osób**, co oznacza o 2 tys. więcej niż w 2007 r.; współczynnik umieralności pozostał bez zmian na poziomie 9,9‰. W ogólnej liczbie osób zmarłych ok. 47% stanowią kobiety.

W latach 1992-1998 obserwowany był systematyczny spadek umieralności; od 1999 r. nastąpił wzrost - rejestrowano ok. 360-380 tys. zgonów rocznie. Także **w ostatnich latach liczba zgonów nieznacznie wzrastała**, ale tempo tego wzrostu jest w miarę stabilne - co można przyjąć za początek procesu stabilizacji poziomu umieralności w Polsce.

Głównymi przyczynami zgonów w Polsce są choroby układu krążenia i choroby nowotworowe; stanowią one ponad 70% wszystkich zgonów, trzecią grupą przyczyn są urazy i zatrucia – prawie 7%.

W zakresie umieralności z powodu chorób układu krążenia od kilku lat obserwuje się istotną poprawę. W pierwszej połowie lat 90-tych choroby te były przyczyną ponad 52% ogółu zgonów; na początku tego stulecia – prawie 48%, zaś w 2007 r. stanowiły 45,4% wszystkich przyczyn. Wśród kobiet umieralność w wyniku chorób układu krążenia jest zdecydowanie wyższa, ich udział w ogólnej liczbie zgonów wśród kobiet wynosi prawie 52%, a wśród mężczyzn ok. 40%.

Wykres 5. Zgony według przyczyn w latach 1990-2007

Stopniowo zmniejsza się także odsetek zgonów powodowanych urazami i zatruciami, które obecnie stanowią 6,6% wszystkich zgonów, wobec 7,6% na początku lat 90-tych. W tym przypadku także występuje duże zróżnicowanie umieralności według płci; wśród mężczyzn urazy i zatrucia stanowią 9,6% przyczyn, a wśród kobiet ok. 3,5%.

Niekorzystnym zjawiskiem jest bardzo szybki wzrost liczby zgonów powodowanych chorobami nowotworowymi, przy jednoczesnym wzroście liczby nowych zachorowań. W 1990 r. nowotwory złośliwe były przyczyną prawie 19% zgonów, w 2000 r. stanowiły 23%, a obecnie 24,6% wszystkich przyczyn (wśród mężczyzn stanowią niewiele ponad 26%; wśród kobiet – ponad 23%).

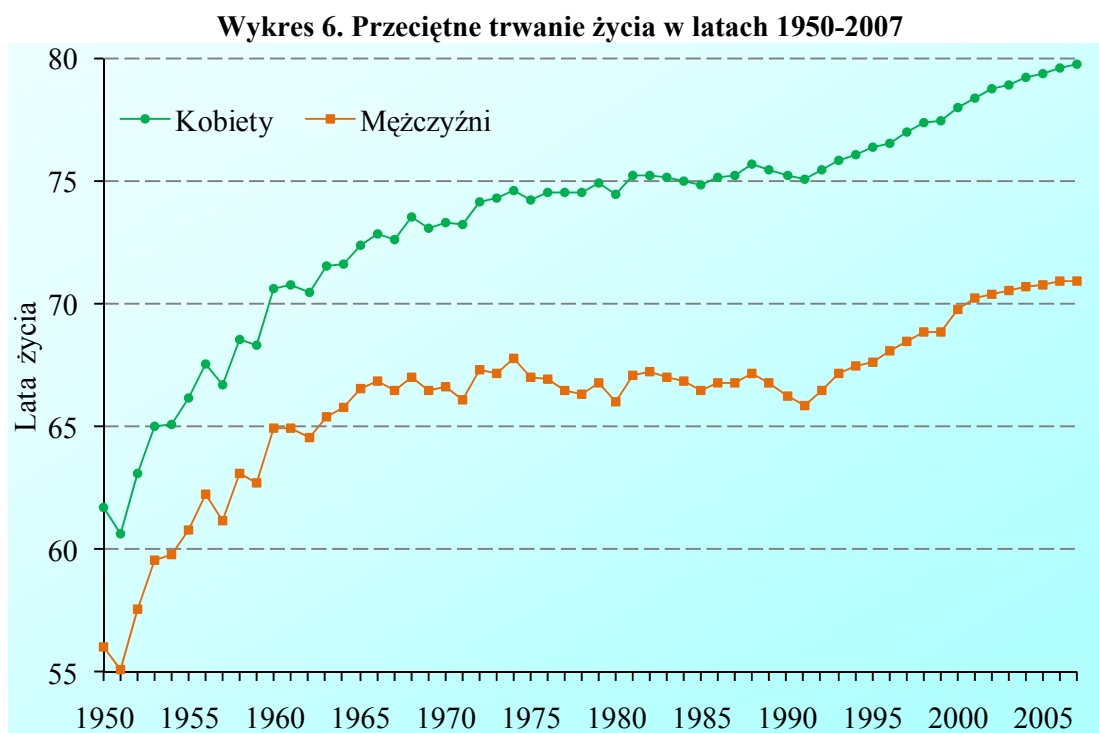
W 2008 r. zarejestrowano 2,3 tys. zgonów dzieci w wieku poniżej 1 roku życia (tyle samo co przed rokiem). Pozytywny, obserwowany nieprzerwanie trend malejącej umieralności niemowląt potwierdza współczynnik wyrażający liczbę zgonów niemowląt na 1000 urodzeń żywych, który w minionym roku zmniejszył się (o 0,4 pkt) do poziomu 5,6‰ (w 1990 r. wynosił 19,3‰).

W ogólnej liczbie zmarłych niemowląt **ponad 80% umiera przed ukończeniem pierwszego miesiąca życia (w okresie noworodkowym)**, w tym ok. 2/3 w okresie pierwszego tygodnia życia. **Przyczyną ponad połowy zgonów niemowląt są choroby i stany okresu okołoporodowego**, czyli powstające w trakcie trwania ciąży matki i w okresie pierwszych 6 dni życia noworodka, kolejną 1/3 zgonów stanowią wady rozwojowe wrodzone, a pozostałe są powodowane chorobami nabytymi w okresie niemowlęcym lub urazami.

Podobnie jak ogólny współczynnik zgonów niemowląt także współczynnik **umieralności okołoporodowej** (urodzenia martwe i zgony niemowląt w wieku 0-6 dni na 1000 urodzeń żywych i martwych) wykazuje tendencję spadkową; w 2007 r. kształtował się na poziomie ok. 8,0‰; na początku tego stulecia wynosił prawie 10‰; zaś na początku lat 90-tych – prawie 20‰.

Trwanie życia

Obserwowana od początku lat 90-tych poprawa sytuacji w zakresie umieralności korzystnie wpływa na długość trwania życia Polaków, przy czym nadal utrzymuje się duża różnica między trwaniem życia mężczyzn i kobiet. **W 2007 roku przeciętne trwanie życia dla mężczyzn wynosiło 71 lat, a dla kobiet – 79,7 lat.** W porównaniu do początku lat 90-tych trwanie życia wydłużyło się o 4,7 roku dla mężczyzn oraz o 4,5 roku dla kobiet.

W Polsce występuje zjawisko wysokiej nadumieralności mężczyzn (ponad poziom umieralności kobiet). Mimo, że w dekadzie lat 90-tych różnica między przeciętnym trwaniem życia kobiet i mężczyzn malała, początek bieżącego stulecia przyniósł ponowny wzrost tej wartości do 8,8 lat w 2007 r. Zjawisko wysokiej nadumieralności mężczyzn obserwowane jest we wszystkich grupach wieku i różnica ta zwiększa się wraz z wiekiem.

Wyraźny postęp w wydłużaniu się przeciętnego trwania życia należy przypisywać szeroko propagowanemu – od początku lat 90-tych - prowadzeniu zdrowego stylu życia. W zachowaniach Polaków nastąpiły korzystne zmiany - zmienia się sposób odżywiania; wśród osób dorosłych (głównie mężczyzn) wyraźnie zmniejszył się odsetek osób palących tytoń. Co prawda coraz więcej osób dorosłych pije alkohol, nastąpiły jednak istotne zmiany w typowym wzorcu konsumpcji alkoholu - piwo powoli wypiera wódkę i inne napoje spirytusowe. W ostatnich latach wyraźnie zwiększył się udział kobiet wykonujących specjalne badania profilaktyczne.

Struktura płci i wieku

W ogólnej liczbie ok. 38135 tys. ludności⁵ Polski kobiety stanowią prawie 52%; na 100 mężczyzn przypada ich 107 (wśród ludności miejskiej 111, na wsi 101). Liczebna przewaga mężczyzn występuje wśród ludności w wieku do 44 roku życia – gdzie na 100 mężczyzn przypada 97 kobiet; w wieku powyżej 44 lat współczynnik feminizacji wynosi 124, przy czym w najstarszych rocznikach wieku (65 lat i więcej) na 100 mężczyzn przypada średnio 165 kobiet.

W 2007 roku **statystyczny mieszkaniec Polski był w wieku 37,3 lat (mediana wieku** oznacza, że połowa populacji nie osiągnęła tego wieku, a druga połowa go przekroczyła). Mężczyźni mieli średnio 35,3 lat, kobiety – 39,4 (w 2000 r. odpowiednio: 35,4; 33,4; 37,4). Ludność zamieszkała w miastach jest starsza - średni wiek wynosi 38,5 lat, mieszkańców wsi -35,5.

Rezultatem przemian w procesach demograficznych, a przede wszystkim głębokiej depresji urodzeniowej w latach 90-tych oraz na początku tego stulecia, jest **gwałtowne zmniejszanie się liczby dzieci i młodzieży** (0-17 lat), szacuje się, że w końcu 2008 r. ich udział w ogólnej liczbie ludności wyniósł ok. 19,2% (w 2000 r. - 24,4%; w 1990 r. - 29%). Dzieci w wieku poniżej 15 roku życia stanowią obecnie ok.15,3% ogólnej populacji wobec prawie 25% w 1990 r. (w 2000 r. - ok. 19%).

⁵ W prezentowanym bilansie stanu i struktury ludności:

a) uwzględnione zostały osoby, które czasowo wyemigrowały za granicę i chociaż są one w Polsce zameldowane na stałe - nie są już polskimi rezydentami, jeśli ich czas pobytu za granicą wynosi co najmniej 1 rok. W zdecydowanej większości osoby te są w wieku produkcyjnym mobilnym,
b) nie zostali uwzględnieni imigranci przebywający w Polsce czasowo – bez względu na okres ich przebywania; jeśli czas ich pobytu w Polsce wynosi co najmniej 1 rok powinni być zaliczeni do polskich rezydentów.

Szczególnie duże zmiany można zaobserwować także w grupie osób w wieku produkcyjnym (kobiety w wieku 18-59 lat, mężczyźni - 18-64 lata). Szacuje się, że od 1990 r. odsetek osób w wieku zdolności do pracy (w ogólnej liczbie ludności) wzrósł o ponad 6 pkt, tj. z poziomu 58,2% do ok. 64,5% w 2008 r. (w 2000 r. wynosił 60,8%), przy czym tempo przyrostu ludności w wieku produkcyjnym jest coraz wolniejsze. Począwszy od 2002 roku wiek produkcyjny osiągają coraz mniej liczne roczniki 18-latków. W końcu 2001 r. było ich ponad 694 tys., zaś w 2008 r. na rynek pracy mogło wejść tylko 554 tys. 18-latków. **Jednocześnie występuje proces starzenia się zasobów siły roboczej** powodowany zwiększaniem się liczby osób w wieku niemobilnym, tj. powyżej 44 roku życia. Udział ludności w tym wieku wynosi 24,4% i jest o ponad 3 pkt większy niż w 2000 r. (osiągnął wówczas 21%).

Tabela. 2. Ludność według wieku w wybranych latach (Stan w dniu 31 12)

Wyszczególnienie	Lata				Lata			
	1990	2000	2007	2008*	1990	2000	2007	2008*
	w tysiącach				w odsetkach			
Ludność ogółem	38073	38254	38116	38135	100,0	100,0	100,0	100,0
W wieku:								
przedprodukcyjnym	11040	9333	7488	7322	29,0	24,4	19,6	19,2
produkcyjnym	22148	23261	24545	24597	58,2	60,8	64,4	64,5
mobilnym (18-44 lata)	15256	15218	15267	15292	40,1	39,8	40,1	40,1
niemobilnym (45-59/64)	6892	8043	9278	9305	18,1	21,0	24,3	24,4
poprodukcyjnym	4885	5660	6082	6216	12,8	14,8	16,0	16,3

* Dane wstępne

Z danych wstępnych wynika, że w latach 2001-2008 liczba ludności w wieku produkcyjnym zwiększyła się o prawie 1,3 mln, tj. corocznie przybywało średnio ok. 170 tys. osób. Przyrost liczby ludności w tej grupie był bardzo zróżnicowany: w 2001 r. przybyło 265 tys. osób w wieku produkcyjnym, natomiast w 2008 r. tylko ok. 52 tys. (według wstępnych danych). Należy podkreślić, że przyrosty te w zasadzie dotyczyły osób z grupy wieku niemobilnego (45-64 lata dla mężczyzn i 45-59 lat dla kobiet).

W ostatnich latach obserwowany jest także dalszy wzrost liczby osób w wieku emerytalnym (mężczyźni 65 lat i więcej, kobiety 60 lat i więcej). Udział tej grupy ludności w ogólnej populacji wynosi 16,3% (w 2000 r. – prawie 15%, a w 1990 r. niespełna 13%). Szacuje się, że w końcu 2008 r. ludność w wieku poprodukcyjnym liczyła ok. 6,2 mln osób wobec 5,7 mln w 2000 r. i 4,9 mln w 1990 r.

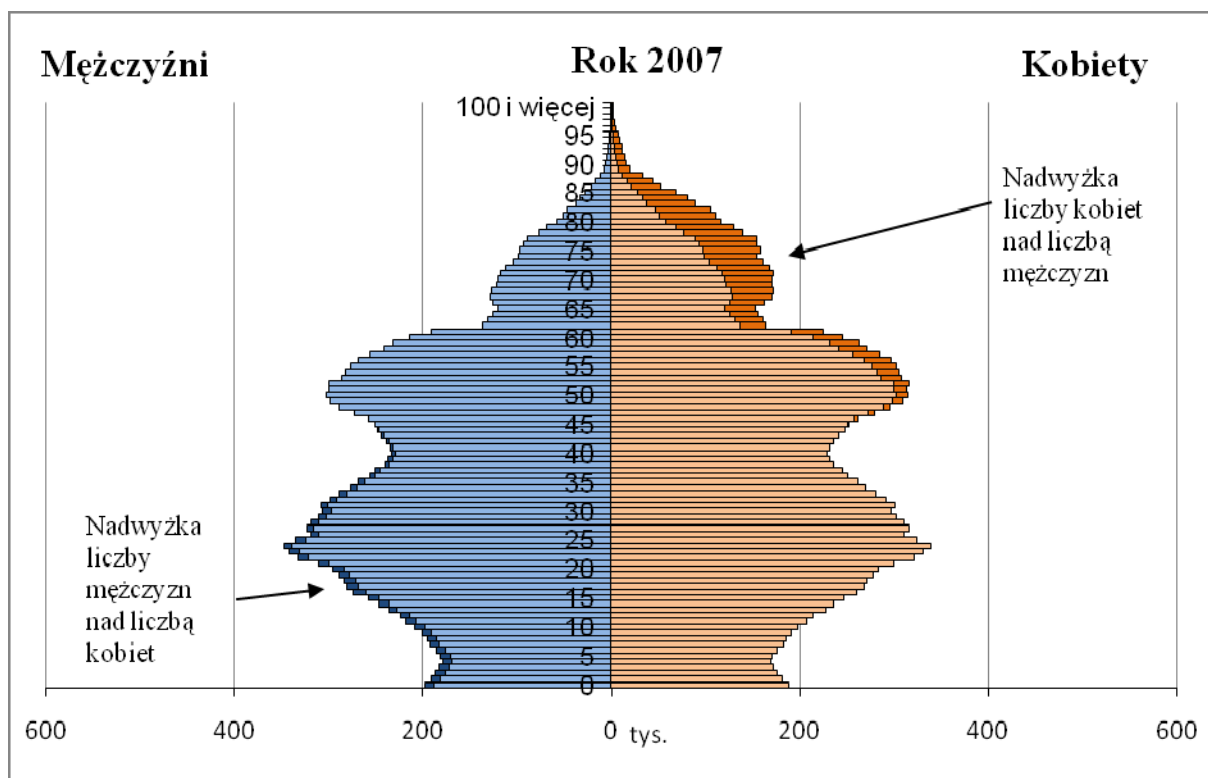
Coraz bardziej istotne stają się relacje między poszczególnymi grupami wieku ekonomicznego ludności, co obrazuje współczynnik obciążenia demograficznego. Wprawdzie obecnie na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada 55 osób w wieku nieprodukcyjnym, podczas

gdy w 2000r. było ich 64 (w 1990r.- 72). Jednak znaczące zmiany można zaobserwować analizując odrębnie relacje liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym; generalnie zmiany są zdecydowanie na niekorzyść grupy wieku przedprodukcyjnego. Aktualnie na każde 100 osób w wieku produkcyjnym przypada 30 osób w wieku przedprodukcyjnym oraz 25 osób w wieku poprodukcyjnym, podczas gdy w 2000r. było to odpowiednio 40 i 24, zaś w 1990 roku – 50 i 22.

Udział osób w wieku 65 lat i więcej (razem mężczyzn i kobiet) stanowi obecnie 13,5%, w 2000 r. wynosił 12,4%, a w 1990 r. – 10,2%.

Struktura wieku ludności ulega nadal dynamicznym zmianom; liczba i struktura ludności w wieku produkcyjnym determinuje podaż zasobów siły roboczej na rynku pracy. Należy jednak pamiętać, że w prezentowanych stanach ludności uwzględnione zostały osoby, które czasowo wyemigrowały za granicę i - chociaż są one w Polsce zameldowane na stałe - nie są już polskimi rezydentami (jeśli ich czas pobytu za granicą wynosi co najmniej 1 rok). W zdecydowanej większości osoby te są w wieku produkcyjnym mobilnym.

Wykres 7. Piramida wieku ludności (stan w dniu 31.12.2007 r.)

Zmiany demograficzne, jakie są obserwowane w ostatnich latach, tj. przede wszystkim wzrost liczby urodzeń oraz nowozawartych małżeństw przy odnotowywanych coraz liczniejszych powrotach z czasowej emigracji, mogą wskazywać na przełom w dotychczasowym rozwoju ludności. Jednak **perspektywa szybkiego wyjścia z głębokiej depresji demograficznej, w jakiej znajduje się Polska już od dłuższego czasu (praktycznie od początku lat 90-tych), jest dosyć**

odległa. Głęboki niż demograficznych z lat 90-tych, którego efektem jest najniższy - wśród krajów UE (i jeden z najniższych w krajach europejskich) - poziom dzietności oraz dość duża emigracja za granicę (zwłaszcza emigracja czasowa ludzi młodych) mogą powodować utrudnienia w rozwoju demograficznym oraz na rynku pracy, a w najbliższym czasie także w systemie zabezpieczenia społecznego.

Perspektywy rozwoju demograficznego - prognoza do 2035 roku

Zgodnie z założeniami najnowszej prognozy ludności, w najbliższych latach należy oczekiwać dalszego wzrostu współczynnika dzietności do 1,42-1,45 w latach 2015-2020. Taki poziom dzietności nie zapewnia prostej zastępowalności pokoleń. W najbliższych latach spodziewany jest dalszy wzrost liczby urodzeń, który może utrzymać się do 2012 r., zaś w następnych latach liczba urodzeń będzie powoli zmniejszać się, osiągając w 2035 r. wielkość 272,5 tys. Prowadzone przez demografów prace studialne i analizy wskazują, że zapoczątkowany w 2004r. stopniowy wzrost dzietności wynika przede wszystkim z realizacji odłożonych urodzeń wyżowych roczników kobiet, urodzonych w latach 1974-1983. Obserwowane w ostatnich latach korzystne zmiany trudno w chwili obecnej uznać za symptom trwałej zmiany zachowań prokreacyjnych.

Tabela 3. Dzietność i trwanie życia do 2035 r.

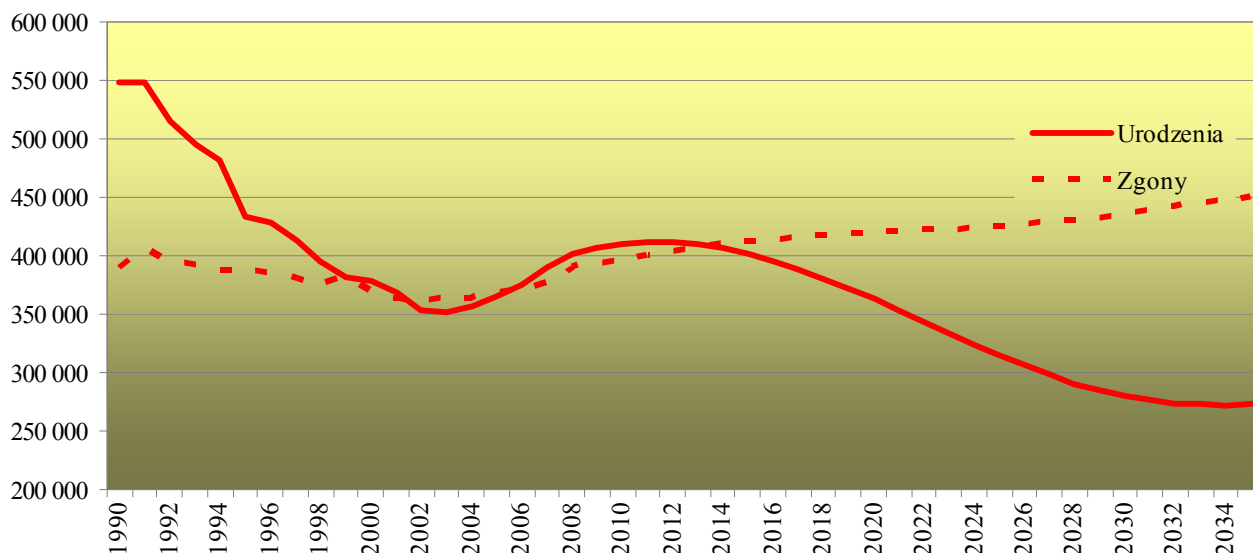
Wyszczególnienie		2015	2020	2035
Dzietność		1,42	1,45	1,45
Trwanie życia	mężczyźni	72,3	73,4	77,1
	kobiety	80,2	80,8	82,9

Z drugiej strony w dalszym ciągu będzie następował spadek umieralności i systematyczny wzrost przeciętnego trwania życia do poziomu ok. 77 roku dla mężczyzn oraz do ok. 83 lat dla kobiet w 2035 r., jednak odrabianie zaległości w tej dziedzinie w stosunku do krajów najbardziej rozwiniętych będzie następowało wolniej niż w ostatniej dekadzie XX wieku.

Dystans do 15 wysokorozwiniętych krajów, który jest konsekwencją opóźnienia szacowanego na 21-22 lata, utrzyma się w całym prognozowanym okresie. Takie założenie wynika z utrzymujących się problemów z dostępem do usług medycznych i opiekuńczych, obserwowaną w ostatnich latach emigracją zarobkową wykwalifikowanych pracowników służby zdrowia, co w sytuacji starzejącego się społeczeństwa jest czynnikiem hamującym poprawę w procesie umieralności. **Konsekwencją tych zmian będzie systematyczne zmniejszanie się liczby ludności, przy czym tempo tego spadku będzie coraz wyższe. W 2020 roku liczba ludności Polski**

osiągnie 37,8 mln, zaś w 2035 roku – prawie 36 mln, zatem w okresie najbliższych 28 lat liczba ludności Polski zmniejszy się o ponad 2 miliony. Ubytek ten w 90 % będzie dotyczył miast, głównie z powodu mniejszej dzietności w miastach niż na wsi, ale też na skutek nowego zjawiska, jakim jest przemieszczanie się części ludności miejskiej na tereny wiejskie na obrzeżach miast.

Wykres 8. Urodzenia i zgony w latach 1990-2007 oraz prognoza na okres 2008-2035

Wydłużanie się przeciętnego trwania życia przy jednocześnie niskim poziomie dzietności oraz nieznaczającym saldzie migracji zagranicznych definitywnych będą powodować niekorzystne zmiany w strukturze wieku ludności, praktycznie w całym prognozowanym okresie. Najbardziej dynamiczne zmiany będą dotyczyły:

- zmniejszania się liczby i udziału grupy wieku produkcyjnego w ogólnej populacji,
- starzenia się zasobów siły roboczej,
- starzenia się całego społeczeństwa,
- zmniejszania się liczby kobiet w wieku prokreacyjnym,
- wzrost współczynników obciążenia demograficznego – zwłaszcza grupą wieku poprodukcyjnego.

Liczba osób w wieku produkcyjnym - w całym okresie prognozy - będzie ulegać systematycznemu zmniejszaniu z poziomu 24,5 mln do 20,7 mln w 2035 r., a zatem o prawie 3,8 mln, przy czym największy spadek będzie miał miejsce w latach 2015-2020 (o ok. 1,2 mln osób) – patrz Tabela 4. Starzenie się ludności spowoduje znaczące ubytki ludności w wieku mobilnym, w ciągu 28 lat prognozy nastąpi zmniejszenie tej populacji o ponad 4,4 mln i przesunięcie w kierunku niemobilnych grup wieku ludności.

Malejąca dzietność i wzrastająca długość życia powodują starzenie się społeczeństwa. Wyniki prognozy sygnalizują znaczne zaawansowanie tego procesu. Wiek środkowy, który obecnie wynosi dla kobiet 36,8 lat i 34,2 lata dla mężczyzn, wzrośnie odpowiednio do 48,3 i 45,5 lat. Miarą starzenia się społeczeństwa jest również udział osób w podeszłym wieku (80 lat i więcej) w strukturze ogółem. Przewiduje się ponad dwukrotny wzrost liczebności tej grupy - do 2574 tys. w

2035 r., przy czym dwie trzecie ludności w podeszłym wieku będzie mieszkało w miastach. W miastach co 10 kobieta przekroczy 80 rok życia.

Tabela 4. Zmiany (przyrosty/ubytki) liczby ludności w latach 2009-2035 (w tys.)

	2009	2010	2015*)	2020*)	2025*)	2030*)	2035*)
Ogółem	-7	-9	-76	-186	-392	-642	-803
0-2	33	22	-1	-98	-142	-116	-38
3-6	20	37	159	-43	-155	-188	-126
7-12	-75	-59	11	221	-59	-228	-276
13-15	-57	-57	-183	31	109	-41	-122
16-18	-67	-72	-274	-124	138	33	-80
18	-14	-30	-98	-55	34	24	-21
19-24	-131	-125	-554	-497	-185	231	50
0-17	-131	-98	-190	41	-143	-564	-620
18-59/64	16	-29	-853	-1 215	-878	-371	-515
18-44	15	-4	-289	-933	-1 249	-1 198	-790
45-59/64	1	-25	-564	-282	372	828	275
60+/65+	109	119	966	988	629	292	333
0-14	-60	-31	49	124	-294	-566	-525
15-59	-144	-191	-1 265	-1 294	-529	-339	-789
60+	197	214	1 140	983	430	263	511
15-64	45	13	-901	-1 335	-989	-427	-441
65+	8	9	776	1 024	890	351	162
75+	49	49	148	-36	580	766	587
80+	55	62	174	79	-29	468	569
85+	32	38	149	83	42	-10	321
15-49**)	-83	-79	-327	-331	-393	-520	-666

*) Zmiany dotyczą okresów pięcioletnich. **) Zmiany dotyczą wyłącznie liczby kobiet.

Zmiany relacji między poszczególnymi grupami wieku wg kryteriów ekonomicznych przekładają się na wielkości współczynników obciążenia demograficznego tj. liczby osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Wartości tego współczynnika będą rosły i w 2035 r. osiągną wartość 77 w miastach oraz 71 na wsi, co w skali kraju oznacza ponad 30% wzrost w okresie objętym prognozą.

Opracowanie:

Joanna Stańczak

Małgorzata Waligórska

Dyrektor Departamentu Lucyna Nowak

Warszawa, 29 stycznia 2009 r.

Akceptacja:

Janusz Witkowski

Wiceprezes GUS

Tabela 5. Liczba i struktura ludności prognozowane na lata 2009-2035

Wiek	2009	2010	2015	2020	2025	2030	2035
w tysiącach							
Ogółem	38 101	38 092	38 016	37 830	37 438	36 796	35 993
0-2	1 192	1 215	1 214	1 116	974	858	820
3-6	1 436	1 473	1 632	1 590	1 435	1 247	1 121
7-12	2 265	2 206	2 217	2 438	2 379	2 151	1 875
13-15	1 327	1 269	1 086	1 117	1 226	1 185	1 063
16-18	1 518	1 447	1 173	1 049	1 187	1 221	1 141
19-24	3 496	3 371	2 817	2 320	2 135	2 367	2 417
0-17	7 206	7 107	6 918	6 959	6 816	6 253	5 632
18-59/64	24 600	24 571	23 718	22 503	21 625	21 254	20 739
18-44	15 298	15 294	15 005	14 072	12 823	11 624	10 834
45-59/64	9 302	9 277	8 713	8 431	8 802	9 630	9 905
60+/65+	6 295	6 414	7 380	8 368	8 997	9 289	9 622
0-14	5 757	5 726	5 775	5 899	5 606	5 040	4 515
15-64	27 199	27 213	26 312	24 977	23 988	23 561	23 120
65+	5 144	5 153	5 929	6 954	7 844	8 195	8 358
80+	1 252	1 314	1 488	1 566	1 537	2 005	2 574
15-49**)	9 535	9 456	9 129	8 797	8 404	7 885	7 219
w procentach							
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0-2	3,1	3,2	3,2	2,9	2,6	2,3	2,3
3-6	3,8	3,9	4,3	4,2	3,8	3,4	3,1
7-12	5,9	5,8	5,8	6,4	6,4	5,8	5,2
13-15	3,5	3,3	2,9	3,0	3,3	3,2	3,0
16-18	4,0	3,8	3,1	2,8	3,2	3,3	3,2
19-24	9,2	8,8	7,4	6,1	5,7	6,4	6,7
0-17	18,9	18,7	18,2	18,4	18,2	17,0	15,6
18-59/64	64,6	64,5	62,4	59,5	57,8	57,8	57,6
18-44	40,2	40,1	39,5	37,2	34,2	31,6	30,1
45-59/64	24,4	24,4	22,9	22,3	23,5	26,2	27,5
60+/65+	16,5	16,8	19,4	22,1	24,0	25,2	26,7
0-14	15,1	15,0	15,2	15,6	15,0	13,7	12,5
15-64	71,4	71,4	69,2	66,0	64,1	64,0	64,2
65+	13,5	13,5	15,6	18,4	21,0	22,3	23,2
80+	3,3	3,5	3,9	4,1	4,1	5,4	7,2
15-49*)	25,0	24,8	24,0	23,3	22,4	21,4	20,1

*) Zmiany dotyczą wyłącznie liczby kobiet.

Wykres 8. Piramidy wieku ludności w latach 2020 oraz 2035

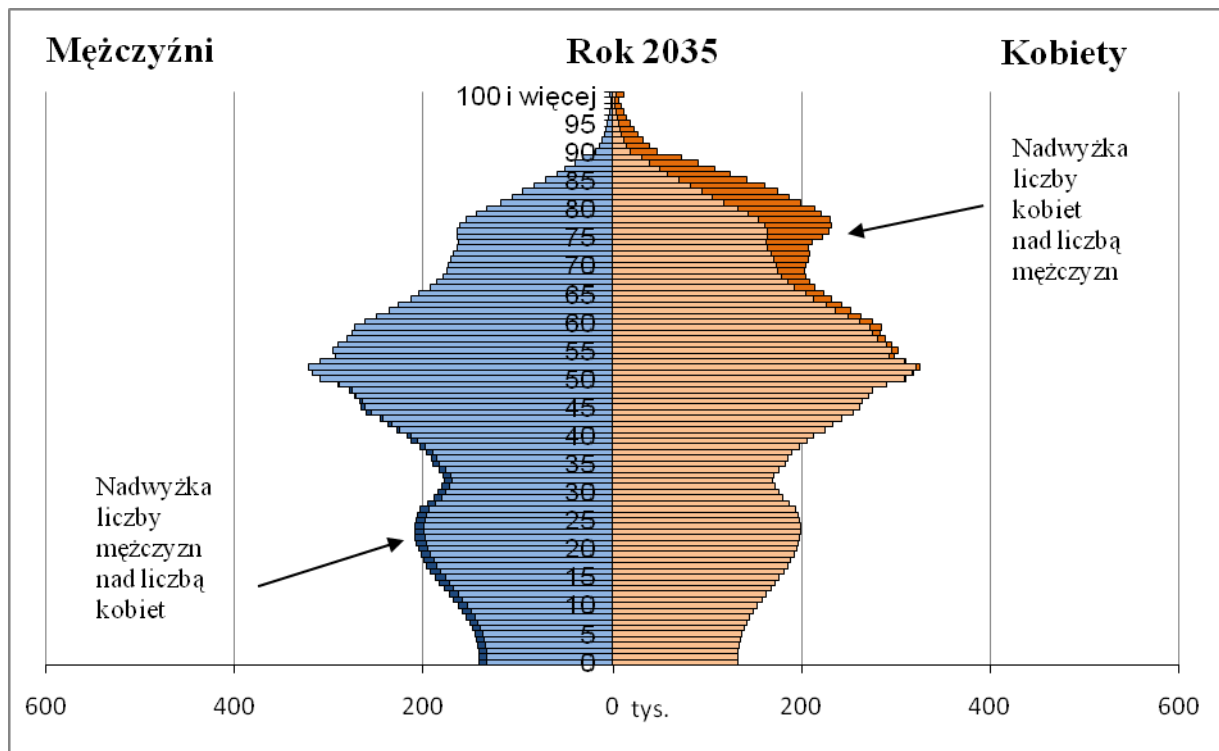
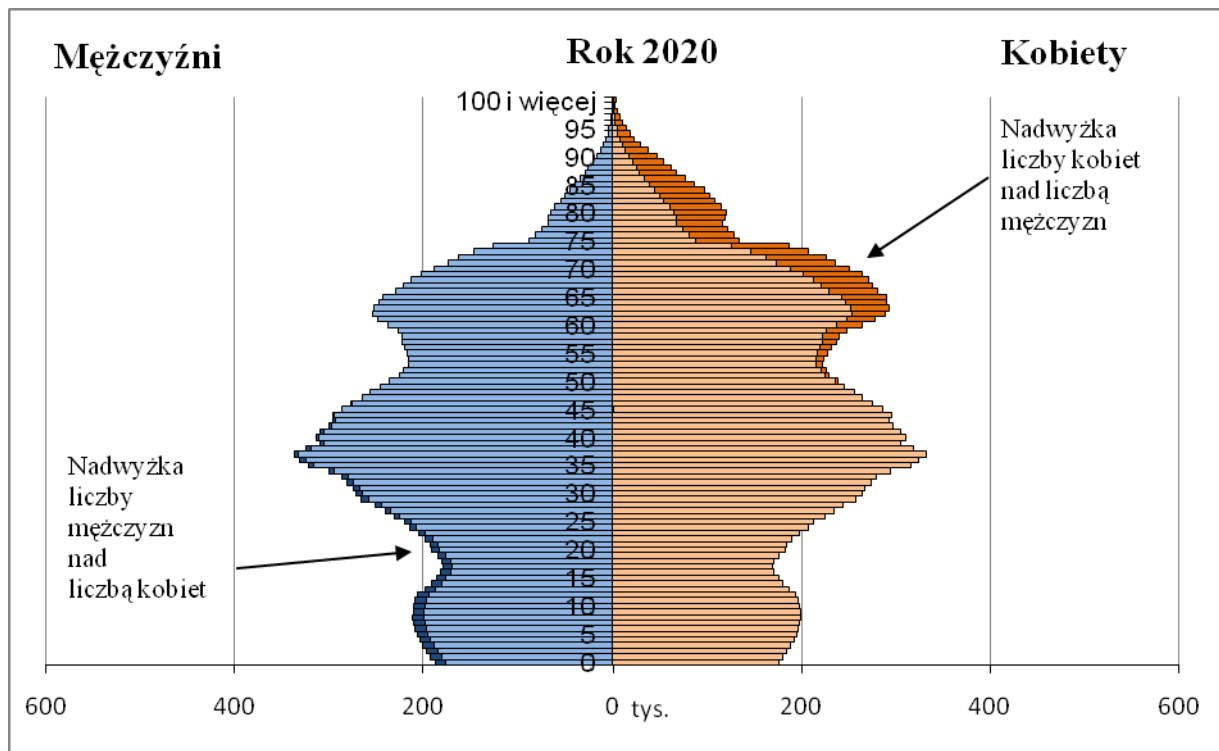

Tabela 6. Podstawowe dane demograficzne dla lat 1990-2008

Wyszczególnienie	1990	1995	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008 ^{a)}
Ludność ogółem w tys. (w dn. 31.XII)	38073	38284	38254	38219	38191	38174	38157	38125	38116	38135
Przyrost roczny w tys.	85	19	-9	-24	-28	-17	-17	-32	-10	+20
w %	0,22	0,05	-0,02	-0,06	-0,07	-0,04	-0,04	-0,08	-0,03	+0,05
Mężczyźni (w tys.)	18552	18628	18537	18507	18486	18470	18454	18427	18412	18416
Ludność miejska (w tys.)	23546	23675	23670	23571	23513	23470	23424	23369	23317	23303
w %	61,8	61,8	61,9	61,7	61,6	61,5	61,4	61,3	61,2	61,1
Ludność w wieku - w %										
przedprodukcyjnym (0-17 lat)	29,0	26,6	24,4	22,7	21,9	21,2	20,6	20,1	19,6	19,2
produkcyjnym (18-59/64 lata)	58,2	59,6	60,8	62,2	62,9	63,5	64,0	64,2	64,4	64,5
mobilny (18-44 lata)	40,1	40,0	39,8	39,9	39,9	40,0	40,0	40,0	40,1	40,1
niemobilny (45-59/64 lata)	18,1	19,6	21,0	22,3	23,0	23,5	24,0	24,2	24,3	24,4
poprodukcyjnym (60/65 lat i więcej)	12,8	13,8	14,8	15,1	15,2	15,3	15,4	15,7	16,0	16,3
0-14 lat (dzieci)	24,4	21,6	19,1	17,8	17,2	16,7	16,2	15,8	15,5	15,3
65 lat i więcej	10,2	11,3	12,4	12,8	13,0	13,1	13,3	13,4	13,5	13,5
Przeciętne dalsze trwanie życia										
mężczyźni	66,5	67,6	69,7	70,4	70,5	70,7	70,8	70,9	71,0	.
kobiety	75,5	76,4	78,0	78,8	78,9	79,2	79,4	79,6	79,7	.
Małżeństwa (w tys.)	255,4	207,1	211,2	191,9	195,4	191,8	206,9	226,2	248,7	257,0
na 1000 ludności	6,7	5,4	5,5	5,0	5,1	5,0	5,4	5,9	6,5	6,7
Rozwody (w tys.)	42,4	38,1	42,8	45,4	48,6	56,3	67,9	71,9	66,6	66,0
na 1000 ludności	1,1	1,0	1,1	1,2	1,3	1,5	1,8	1,9	1,7	1,7
Separacje (w tys.)	-	-	1,3	2,7	3,0	5,9	11,6	8,0	5,0	3,7
Urodzenia żywe (w tys.)	547,7	433,1	378,3	353,8	351,1	356,1	364,4	374,2	387,9	414,5
na 1000 ludności	14,3	11,3	9,9	9,3	9,2	9,3	9,6	9,8	10,2	10,9
dziatność kobiet	2,04	1,61	1,37	1,25	1,22	1,23	1,24	1,27	1,31	.
Zgony ogółem (w tys.)	390,3	386,1	368,0	359,5	365,2	363,5	368,3	369,7	377,2	379,2
na 1000 ludności	10,2	10,1	9,6	9,4	9,6	9,5	9,7	9,7	9,9	9,9
<i>według przyczyn (w %) :</i>										
choroby układu krążenia	52,2	50,4	47,7	47,1	47,2	46,4	45,7	45,6	45,4	.
nowotwory złośliwe	18,7	20,2	23,0	24,4	24,2	24,7	24,5	24,8	24,6	.
urazy i zatrucia	7,6	7,5	7,0	7,1	6,8	6,9	6,9	6,8	6,6	.
w tym: wypadki drogowe	2,12	1,83	1,58	1,49	1,41	1,47	1,37	1,29	1,61	.
samobójstwa	1,27	1,42	1,59	1,65	1,59	1,67	1,64	1,57	1,40	.
przyczyny niedokładnie określone	6,5	8,5	6,6	6,5	6,5	6,6	6,6	6,4	6,7	.
Zgony niemowląt (w tys.)	10,6	5,9	3,1	2,7	2,5	2,4	2,3	2,2	2,3	2,3
na 1000 urodzeń żywych	19,3	13,6	8,1	7,5	7,0	6,8	6,4	6,0	6,0	5,6
Przyrost naturalny (w tys.)	157,4	47,0	10,3	-5,7	-14,1	-7,4	-3,9	4,5	10,7	35,3
na 1000 ludności	4,1	1,2	0,3	-0,1	-0,4	-0,2	-0,1	0,1	0,3	0,9
Migracje zagraniczne na stałe (w tys.)										
Imigracja	2,6	8,1	7,3	6,6	7,0	9,5	9,3	10,8	15,0	16,0
Emigracja	18,4	26,3	27,0	24,5	20,8	18,9	22,2	46,9	35,5	31,4
Saldo	-15,8	-18,2	-19,7	-17,9	-13,8	9,4	-12,9	-36,1	-20,5	-15,4

Dane dla 2008 roku stanowią wstępny szacunek.